
Життя науки очима вчених

Невідкладні заходи в науці назріли

Інтерв'ю з академіком НАН України,
академіком-секретарем Відділення фізики та
астрономії НАН України В.М.ЛОКТЕВИМ*

Шановний Вадиме Михайловичу, в одному зі своїх останніх інтерв'ю видатний фізик-теоретик ХХ століття, лауреат Нобелівської премії 2003 р. Віталій Лазарович Гінзбург, окреслюючи роль і місце науки в сучасному житті, наголосив: «Майбутнє людства визначається лише наукою. За 400 років, що минули з часів Г. Галілея — першого у сьогоднішньому розумінні вченого, в світі відбулися разючі зміни, пов'язані з накопиченням і розвитком знань. Зокрема, з'ясувалося, що наука формує світ навіть у більшому ступені, ніж будь-яка інша галузь. Політики мають це якнайшвидше зрозуміти і підтримувати наукові дослідження щедро й розумно.» Яке, з Вашої точки зору, має віддзеркалення ця думка в нашому суспільстві?

Цей заклик академіка В.Л. Гінзбурга прямо перегукується з думкою великого природознавця Луї Пастера, який ще в ХІХ ст. писав: «Наука має бути найбільш піднесеним втіленням Батьківщини, оскільки з усіх народів першим завжди буде той, хто випередить решту в галузі мислення та розумової діяльності». З цим не можна не погодитись. Але, на жаль, далеко не всі поділяють цю думку, і серед таких наші можновладці. Тому дуже важко сподіватися, що у найближчі роки їм вистачить розуміння й волі нарешті збагнути, яке майбутнє чекає суспільство, в якому наука, а разом з нею й освіта залишаються поза увагою його керманічів. В Україні ж ми є свідками того, як справжня сучасна наука

виявилась на периферії щоденних інтересів владних структур, що є красномовним свідченням на користь невтішного висновку: країна, в якій ми живемо і працюємо, дуже швидко може опинитися на узбіччі світового науково-технічного прогресу.

Насмілюся навіть сказати більше: будь-який неупереджений спостерігач може легко переконатися, що, попри різні гучні заклики, які ми чуємо з трибун, не наука, а саме лженаука в Україні розквітла та міцно проторувала шлях в усі офіційні світські інстанції. Водночас поширення релігійних поглядів і уподобань, які при цьому палко заохочуються й підтримуються керівними органами, фактично перетворилося на державну політику, яка не залишає осторонь ні середню школу, ні армію. Гороскопи, віщуни, шарлатани-цілителі тощо заповнили екрани центральних каналів ТБ і так звані серйозні ЗМІ, а науковий світогляд і атеїзм жорстко шельмують з усіх боків, й вони не знаходять підтримки у суспільстві. Якщо за радянських часів необхідним атрибутом причетності людини до номенклатури було перебування у лавах КПРС (або КПУ, що, звичайно, теж саме), то тепер такою типовою ознакою стала особиста участь у численних публічних церковних церемоніалах. Перші особи держави поздоровляють народ з релігійними святами, *de facto* перетворивши їх на державні. Виникає законне питання: хіба не соромно, що подібне відбувається в країні, яка нещодавно вважала себе найбільш читаючою, освіченою та науково розвинутою і в якій прем'єр є членом Національної (!) академії наук? Ми втратили парадигму раціональ-

* Інтерв'ю провела канд. фіз.-мат. наук Л.П. Пономаренко.

ного мислення, що спирається на науковий світогляд, і наука (насамперед природнича) та її носії — вчені і педагоги — опинилися серед певною мірою неповажних і принижених неадекватним їх кваліфікації фінансуванням верств суспільства.

Чи можна сказати, що науково-освітня сфера остаточно перестала бути престижною як рід діяльності або сфера працевлаштування, в першу чергу для молоді?

Так, майже перестала. А ті її талановиті представники, хто отримав освіту, прагнуть виїхати з країни, бо змалку знають, що тут видобувачі нового інтелектуального знання навряд чи досягнуть хоча б середнього рівня життя і ніколи, підкреслюю, ніколи не зароблять на житло. Причому їдуть не з метою збагатитися, а будучи палко закоханими у науку, з бажанням працювати за фахом і на якомога високому рівні. Цей так званий «відтік мізків» має очевидні наслідки — нестачу кваліфікованих кадрів, без критичної маси яких розв'язання накопичених соціальних і економічних проблем або здійснення глибинної модернізації є лише утопією. Більш того, ця проблема має ще одну складову: якщо придивитись, то молодь мігрує не тільки та не стільки за кордон, скільки з наукової сфери взагалі, й останній потік набагато потужніший. Раніше, коли науково-освітня діяльність була престижною, випускники університетів з ентузіазмом нею займалися. Але тепер за «мовчазною згодою» верхів, які цьому руйнівному для науки й освіти процесу не чинили жодних перепон, все настільки змінилося, що талановиті люди з вищою технічною освітою йдуть у бізнес, політику тощо, де їх не тільки більше поважає і визнає суспільство, а й дозволяє відносно легко заробити на безбідне життя. Як результат, у науці колосальний розрив між поколіннями, що все більше дається взнаки, а в освіті важко уявити, хто буде готувати наступні покоління студентів.

Якою є вага науки України в світі?

Минулого року дві авторитетні закордонні групи аналітиків (від всесвітньо

відомої інформаційної агенції «Thomson Reuters», що володіє порталом «Web of Science», який індексує всі наукові публікації, та від Національного наукового фонду США) практично одночасно оприлюднили звіти про стан науки у країнах Східної Європи. Незважаючи на розхожу тезу про покращання ситуації в українській (а також російській) науці (особливо щодо фінансування у порівнянні з втраченими роками кінця минулого століття, коли науково-освітня сфера ледь жевріла й мова йшла лише про її виживання), показники з ключових позицій виявились вельми невтішними, і ситуація навіть засвідчила своє подальше погіршення.

Насамперед вражає сумний факт стабільного скорочення загальної чисельності наукових працівників, яка за останні 10 років скорочувалась приблизно на 2% за рік. Для порівняння: такі країни, як США, Японія, Південна Корея, Китай, країни ЄС невинно її збільшують, причому це збільшення кардинальне. Зокрема, у США, виходячи з тези, що стала знаменитою і належить спікеру однієї з палат Конгресу Н. Пелосі: «В Америці сьогодні лише чотири пріоритети — це наука, наука, наука і наука», висловленої нею у 2009 р., прийшли до висновку: країна повністю залежить від таких галузей, як наука, освіта та технології, що складають основу національної безпеки. Тому їх достатньому фінансуванню приділяється максимальна увага. У лютому 2010 р. Конгрес США оприлюднив головні напрями фундаментальних досліджень — інформаційні технології, електроніка і оптоелектроніка, біотехнології, медицина, авіація і космонавтика. При цьому бюджет наукової та інноваційної сфер у поточному році складатиме 147,6 млрд. доларів. Відчутну додаткову підтримку отримують також всі університети (таких біля 300), які спроможні щорічно готувати 20 і більше фахівців зі ступенем Ph.D. у галузі, що красномовно, природничих наук. Чи треба коментувати сказане?

Помітно впала також загальна кількість наукових публікацій, де Україну перегнала, до речі, Бразилія, а Росію — Індія, хоча, звісно, кількість не тотожна якості. Проте

ці країни прикладають титанічні зусилля, щоб їх фундаментальна наука стала конкурентоспроможною, і не хочуть відігравати роль складального конвеєру чужого наукомісткого виробництва. Головну причину занепаду на пострадянському просторі автори згаданих звітів вбачають у фактично мізерному фінансуванні, про що вітчизняні фахівці писали неодноразово і на чому, зокрема, всі роки незалежності сумлінно наголошує керівництво НАН України.

Шановний Вадиме Михайловичу, в низці своєї публікацій Ви неодноразово підкреслювали негативні наслідки неналежного місця науки і освіти в нашому суспільстві. Чи з'явилися тенденції до зміни такого стану речей сьогодні?

Про ризики забуття науки як головного локомотива цивілізаційного розвитку, дійсно, багато писалось. Проте, м'яко кажучи, мало що змінюється. А якщо бути відвертим, то по суті нічого не відбулося, і ситуація наближається до критичної, бо в цілому світовий науковий фронт рухається надзвичайно швидко. Не треба бути дуже обізнаним у тій чи іншій галузі науки, щоб уявити, чим є ця сфера діяльності людини. Для цього достатньо бути хоча б людиною, яка звикла до повсякденного користування прямими або опосередкованими досягненнями науки, що так чи інакше є безпосередніми наслідками нових фундаментальних знань про оточуючий світ. Тому вражає недалекоглядність багатьох можновладців, які не надають науці належної — першочергової — підтримки. Невже їм невідомо, що лише наука створює основи для перебудови економіки і прогресу охорони здоров'я, а отже, для покращання життя народу. Провідні країни (а не тільки США) невпинно збільшують фінансування фундаментальних досліджень, щоб якомога скоріше вийти з кризи, а потім — відновити можливість до сталого розвитку. Крім того, важливо, що здобути людством знання завжди були та є однією з найвагоміших складових цивілізації. Ми ж, як і в усі останні десятиліття, вперто продовжуємо насаджувати виключно утилітарний підхід до науки, в тому

числі академічної, тобто виходячи з позицій її швидкої корисності або окупності та доцільності. Звідси намагання обмежити наукові пошуки декількома «пріоритетними» для України напрямками, сконцентрувавши на них основні ресурси. Але історія вчить: в науці ніхто не може передбачити, що у майбутньому стане найважливішим. Загальновідомо, що наука в Радянському Союзі (й в Україні, як її частині) мала дуже високу репутацію на Заході, і можу засвідчити, з якою повагою ставляться закордонні колеги до наших наукових шкіл. Цей відблиск слави ще відчувається, бо багато корифеїв української науки, на щастя, плідно працюють. Образно кажучи, вони гідно «тримають оборону» так, щоб наука не впала. Але все ж таки головні досягнення належать в основному радянському періоду, ресурс якого, на жаль, не безмежний. Водночас треба чітко визнавати, що наука — не тільки питання грошей. Насамперед (і що є надзвичайно суттєвим) це питання системи людських цінностей, особистісної і колективної моралі, правильного світо розуміння, а також нормальної атмосфери у суспільстві. Ще одна велика необхідна передумова розвитку науки — можливість зберігати (в людських масах) почуття власної гідності, щоб хоча б інколи ключове питання «Хто правий?» мало б відповідь по суті. Це врешті-решт, і елементарна чесність перед пересічними громадянами, яка має усвідомлюватись ними як один з пріоритетів, оскільки в науці дуже багато тримається на довірі як суспільства до вчених в цілому, так і між вченими зокрема.

Будучи, як мені здається, досить активним учасником різноманітних наукових досліджень в галузі фізики (*В.М.Локтев має майже 40-річний досвід наукової роботи в галузі теоретичної фізики. На кінець 2009 р. його цитат-індекс склав біля 2000, індекс Хирша — 20. — Л.П.*), я можу легко уявити, як успішно буде розвиватися країна, яка не економить на них. Так само не важко окреслити плачевні перспективи країни, де наука стала другорядним фактором її розвитку. Тому, знаючи не з чуток про стан справ з наукою й освітою в Україні, беру відповідальність прогнозувати, що якщо

status quo збережеться, найбільш ймовірним результатом щодо стану її наукової сфери через, скажімо, 10—15 років є не райдужні очікування, а скоріше за все дуже гіркі. І якщо наявні тенденції не будуть свідомо і рішуче зламані новим керівництвом, яке, ще раз наголошу, поки що практично нічого не робить в цьому напрямку, передової науки в Україні не буде, і наша рідна країна безповоротно та назавжди зникне з наукових карт світу.

Формальні ознаки існування науки, безумовно, обов'язково збережуться, будуть працювати НДІ, будуть люди, що начебто займаються в них науковою діяльністю, будуть, нарешті, публікуватися статті й захищатися дисертації, але все це не буде джерелами отримання нових, цікавих кому-небудь зовні країни наукових результатів. Тому більш правильна назва для таких «наукових» об'єктів і суб'єктів — псевдоінститути і псевдовчені, що в цілому геніальний Річард Фейнман ще у 1974 р. назвав «Cargo Cult Science», або псевдонаукою.

На чому ґрунтується висловлений Вами децю песимістичний висновок?

Спробую пояснити, почавши з, гадаю, добре відомих освіченому загалу — та ще не всім владним органам різного рівня нашої держави — перелічення основних функцій науки у розвинутому суспільстві (крім, звичайно, очевидної мети — добування і виробництва нового знання, яке згодом трансформується у прогрес техніки, включаючи побутову, і технологій):

1) незалежна і кваліфікована експертиза всього того, що започатковується у державі, та поточні — коротко- і довгострокові — стратегічні прогнози;

2) створення високих стандартів у масовій освіті;

3) забезпечення необхідної для сталого розвитку країни елітної освіти, яка формує групи фахівців зі світовим рівнем інтелектуальної креативності та мобільності;

4) підтримка національного престижу та технологічного рівня держави так, щоб вона залишалася у «клубі» передових і авторитетних держав світу.

Тим часом складається враження, що перші три функції наукової галузі взагалі не усвідомлюються (або не сприймаються) нашим теперішнім суспільством і, не побоююсь стверджувати, суперечать власним короточасним бізнесовим інтересам правлячих угруповань, що одне за одним змінюються у керма держави. Четверта функція буцімто добре ними в той чи інший спосіб використовується, проте не більше ніж для агітації у передвиборчі періоди або під час виборчих перегонів. Видається, що такий стан речей склався з наступних причин:

1) державі-транзитеру з лише експортно-імпортними інтересами (у тому числі щодо придбання готових, а не розробки власних високих технологій) і без довгострокових амбіцій взагалі не потрібні кваліфіковані експертизи зокрема і сучасно освічені люди взагалі (навіть пам'ятні з радянських часів «збройні мотиви», що тепер перетворились на лише нескінченні розмови про них, вже припинили діяти і, напевно, не діятимуть надалі);

2) громадянське суспільство та його потреби на найближчий період ніяк не проглядаються; навпаки, легко спостерігати олігархічні клани, що протистоять один одному за принципом поведінки «*homo homini lupus est*'» («людина людині вовк») і не ставлять перед собою ф'ючерських високотехнологічних — промислових або інтелектуальних — завдань, а отже, сучасна потужна наука їм не цікава;

3) державі, а точніше, тим, хто знаходиться при владі, здається корисним говорити про важливість розвитку науково-освітньої сфери, а також розробку і впровадження нових технологій лише у тому разі, коли цим знову ж таки вдається підтримувати високий рівень доходів насамперед найближчого оточення.

Тому, стає очевидним, становище зі справжньою наукою (маю на увазі у частині отримання нових фундаментальних, в першу чергу природничих знань) в Україні інакше, ніж критичним, назвати не можна. Її частка за роки незалежності насправді невпинно скорочувалась, оскільки велика кількість молодих або середнього віку конкурентоспроможних математиків, фізиків, хіміків, біологів, ботаніків тощо виїхала за

кордон, де успішно працює. Як, власне, і завжди, великі проблеми викликає експериментування, обладнання для якого, не дивлячись на окремі позитивні приклади та існування, на жаль, дуже обмеженої урядової підтримки, вкрай старе і в основній масі несучасне (те ж стосується і навчального обладнання у більшості учбових лабораторій університетів).

Можу також висловити припущення, яке, впевнений, не сподобається переважній більшості моїх колег: воно полягає у тому, що, якщо бути відвертим, то вигоди типу «підніміть зарплату і ми будемо працювати набагато краще» скоріше за все можуть не спрацювати, бо є й низка об'єктивних причин зниження ефективності роботи українських вчених — попередні таланти або виїхали, або пішли на інші «хліби», а нові ще не вирости. Але мої слова аніскільки не значать, що фінансування науки не треба значно підняти. Якщо такого не зробити, то в наукову сферу взагалі ніхто не прийде або, що вже має місце, прийдуть не найкращі. З іншого боку, висока заробітна платня без сучасного обладнання також мало що дасть для науки, тобто криза наукової сфери є системною і глибокою. Отже, треба бути свідомим, що швидко ситуацію виправити неможливо, і все має починатися із середньої школи, звідки до вищої, що також загальновідомо, тепер приходиться дуже добре підготовлений до майбутньої дослідницької роботи контингент.

Яким Ви вбачаєте становище з українською наукою в питанні отримання фундаментальних знань?

Якщо повернутися до прогностичних міркувань, то можу зазначити приблизно наступний стан:

1) її частина (і без того чисельно не така вже й велика навіть за радянських часів) насправді помітно зменшилась; одна причина — від'їзд досить потужних дослідників (зокрема математиків і фізиків-теоретиків) за кордон — вже згадувалася, а друга — ті, що залишилися, знизили з різних причин (в тому числі вікових) свою активність; серед експериментаторів втра-

ти, мабуть, дещо менші (їм важче знайти роботу у закордонних наукових установах, оснащених найновішою технікою), але теж дуже відчутні;

2) у різних науках ситуація подібна в тому сенсі, що існують і дуже кваліфіковані окремі фахівці, й досить непогано оснащені лабораторії, де навіть стали з'являтися молоді науковці, а серед них й такі, що вже попрацювали у передових закордонних колективах; це допомагає їм знаходити зовнішні гранти, але вони майже не мають можливості звертатися за підтримкою всередині країни, бо нема відповідних структур; створений ДФФД існує, проте неспроможний через постійний брак коштів надавати фінансування, якого насправді вимагають ті чи інші дослідження, і ніколи не фінансує купівлю більш-менш потрібного обладнання або участь у конференціях, тому реальна підтримка від ДФФД за різними оцінками більш ніж на порядок менша за необхідну;

3) прийняті в останні роки зміни до закону про науку і освіту (особливо припис щодо поголового тестування всіх абітурієнтів) викликає доволі сильне незадоволення у науковому середовищі через негативний вплив саме на елітну (в інтелектуальному сенсі) освіту у природничих науках, які — і про це теж відомо — втратили статус престижних, тому говорити про корупцію в них, вибачте, смішно; тим самим у боротьбі з реально існуючою «монівською» мафією наші реформатори фактично знищують ще де-не-де ледь дихаючу чесну систему відбору талановитої молоді на природничі та інженерні спеціальності, й за тестами до лав студентів часто зараховуються непридатні до науково-дослідницької роботи особи; фактично це свідчить, що ні можновладцям загальнодержавного рівня, ні керівникам МОН власне наука та її зміна не потрібні й не цікаві, їм би ділити бюджетні кошти і завдяки сумнівним кількісним критеріям називати свої університети дослідницькими, отримуючи за це додаткові гроші; при цьому простежується також намагання об'єднати найгірші риси радянської і західної (в основному американської) учбових систем.

Чи бачите Ви шляхи зміни такої ситуації? Якими вони можуть бути?

Насамперед треба допомогти «науковим заповідникам», які, без сумніву, ще існують в НАН України, де ще збережені уявлення про те, що таке справжня наука. На жаль, навіть в академії існуючим міжнародним стандартам відповідають далеко не всі установи, а в університетах до таких взагалі можна віднести лише поодинокі факультети або кафедри (зрозуміло, що можуть говорити тільки про природничі напрями і жодним чином не торкаюся гуманітарної сфери, закони і умови буття якої, на мій погляд, дещо відмінні й для якої наслідки того ж тестування не настільки шкідливі). Вже утримання цих острівків вимагатиме чималих фінансових зусиль, а отже, є нетривіальною проблемою. Тут нам може, дійсно, допомогти зовнішній світ, бо там давно відомо, що вихованці української наукової школи не тільки гарно підготовлені, а й відрізняються автономією думок і оригінальністю у виборі методів розв'язання тих чи інших задач, їм також притаманна готовність і вміння ризикувати.

Не секрет, що проблема розвитку науки існує у багатьох індустріальних країнах (включаючи ті, що входять до так званого клубу G8). Зокрема, їх вчені стурбовані труднощами отримання коштів, викликаними і могутністю бюрократичних структур, і подібною до наших недолугістю політичних діячів, і традиціями. Так, звичайний західний професор витрачає не менше 2/3 свого робочого часу на написання грантів, що далеко від адекватного цілям науки витрачання своїх знань, тому по цій позиції з них приклад брати не треба. Проте їх рятує незрівнянно більші загальні кошти на науку, які дозволяють залучати до досліджень найталановитіших молодих фахівців з будь-якого куточка світу, адекватно сплачуючи їм за, як правило, ненормовану, проте завжди сумлінну працю. Ми, навпаки, маємо поступово відійти від майже суцільної зрівнялівки й, обов'язково користуючись принципом «не нашкодь», знайти свої власні шляхи розвитку. Але робити це мали б не чиновники або представники владних

структур, а фахівці з підтвердженою високою міжнародною репутацією, конче зацікавлені у збереженні науки, проте практично відокремлені від прийняття доленосних рішень КМ і МОН України. Останнє так чи інакше означає, що розраховувати на держструктури надії нема. Тоді залишається бізнес. На нього можна було б покластися, існує в Україні потрібне законодавство щодо ринку інтелектуальної власності. Про розширення співпраці вчених і бізнесменів не говорить лише лінійний, але «віз і нині там», і ми практично не маємо законів, які б стосувалися інноваційних або технологічних осередків з високим ризиком, де практично завжди йде пошук з бажаним, але невідомим наперед результатом. Тут мала б включитися ВР України, хоча не все так просто. З одного боку, у деяких народних депутатів є розуміння, що інвестування у наукові розробки — це єдиний засіб прискорення науково-технічного прогресу і зростання ВВП, а з іншого, ключові правила заохочення бізнесу до довгострокових інвестиційних проєктів ще не написані й не прийняті. При цьому не секрет, що бізнес є бізнес, і він підтримуватиме ту чи іншу справу лише тоді, коли побачить свій зиск. А на часі ще більш нагальна мета — вирощення нового покоління бізнес-еліти, яке б розумілося на комерціалізації саме інновацій і твердо засвоїло, що наука — фундамент майбутнього, що вона прискорює зміну промислових укладів у суспільстві, появу нових — невідомих раніше — продуктів, а у підсумку — забезпечує покращання стандартів життя. Останні, зокрема, мають на меті зміну структури економічних витрат в Україні, де лише 15—20% припадає на заробітну платню (у розвинених країнах її частина складає 60—70%), що не можна зробити, не спираючись на знання і не перетворивши нашу державу на суспільство знань. За різними експертними оцінками, десь до 2015—2020 рр. у світі буде сформовано ринок VII технологічного укладу, де інтелектуальні вироби (а не сировина) стануть основними об'єктами продаж. Вже тепер у передових країнах їх частка складає 25—30%, а буде 70—80%.

Звичайно, рятувати науку потрібно негайно й ефективно. Але надзвичайна склад-

ність задачі полягає у тому, що у 2010 р. пояснювати пересічному платнику податків, що наука і освіта потрібні державі, набагато складніше, ніж 10—15 років тому. В Україні виросло ціле покоління, для якого наука та інтелект не були і не є суспільними пріоритетами, а, скажімо, звання «професор» не еквівалентне ширій шані з боку громадян і нормальному життєзабезпеченню його носія з боку держави. Суспільство взагалі звикло жити без науки, а певною мірою і без культури, тому мої слова однаково стосуються будь-кого, хто займається по-справжньому розумовою працею. Для підняття ролі освіченої людини в країні треба узаконити таку заробітну платню наукового працівника або викладача, яка б, залишаючись достойною, була б вищою за середню у місці розташування даної наукової установи чи освітнього закладу. При цьому обов'язково мають виділятися кошти на обладнання. Якщо щось подібне не буде зроблено, наука остаточно деградує і про неї в нашій рідній країні можна буде забути.

Не хочу і не маю на меті нікого лякати, але якщо не буде зроблено хоча б кілька цілеспрямованих кроків назустріч вченим і освітянам, тобто якщо наша країна принципово не змінить політику та стратегію

розвитку і не повернеться до науки обличчям, то погані прогнози можуть швидко здійснитися і, наприклад, катастрофи типу Чорнобильської в Україні або Саяно-Шушенської в Росії стануть неминучими. Без науки ми втратимо обороноздатну армію, бо ніхто — ні на Заході, ні на Сході — не продає найновішу зброю або військові вироби останніх поколінь. Зникнуть професіонали, спроможні прочитати і зрозуміти, що написано у провідних наукових журналах або зроблено в дослідницьких лабораторіях¹. Не виключена і поява когось на кшталт «славнозвісного» Т.Д. Лисенка, коли одурманені люди починають вірити будь-яким невігласам від науки. Зниження ж її рівня призведе в свою чергу до падіння освіти, а воно — до появи великого загалу погано освічених людей або вибухового «матеріалу» страшної сили. І все це може статися ще до 2025 року!

Не можна цього дозволити, оскільки доля самої України — і це не пусті слова або лозунг — залежить від науки, яку треба плекати, оберігати і розвивати. По-справжньому актуальними, як на мене, є лише дві умови — щира повага до професії вченого з боку суспільства і гідне фінансування з боку держави.

Наука і політика держави

Інтерв'ю з чл.-кор. НАН України С.М.Рябченком

Редколегія журналу сердечно вітає з 70-річним ювілеєм члена-кореспондента НАН України Сергія Михайловича Рябченка — відомого вченого і організатора науки, давнього друга нашого журналу.

Пома всяким сумнівом, С.М.Рябченко є знаковою фігурою в історії української науки — не тільки тому, що його дослідження в галузі фізики магнітних явищ здобули належне визнання фахівців у всьому світі, удостоєні Державної премії України, що його

наукова принциповість і відданість фізичній науці є прикладом для молодшого покоління науковців. Наукова громадськість України перш за все цінує його внесок у реформування вітчизняної науки, самовіддану спробу зрештеші наукову політику ключовою ланкою становлення і розвитку незалежної України.

Для багатьох було несподіванкою, коли «чистий фізик», який до того ніяк не виявляв своєї громадської активності, був висунутий у 1989 році кандидатом у народні депута-

¹Хрестоматійний приклад: хоча розвідка забезпечила Радянський Союз американськими матеріалами про будову атомної бомби, тільки завдяки наявності власних спеціалістів високого класу він зміг їх використати. А у 30-ті роки минулого століття багато людей, включаючи фахівців, вважали ядерну фізику зайвим для тогочасних потреб країни, гаючи часу і коштів.